

**ARAZİ KULLANIMI VE TOPRAK KORUMA KANUNU TASARI
TASLAĞININ ORMANCILIKLA İLGİLİ MADDELERİNİN
EKOLOJİK AÇIDAN İRDELENMESİ**

Ar. Gör. Dr. Doğanay TOLUNAY¹⁾

Kısa Özet

Ülkemizde toprakları korumaya ve amacı dışında kullanılmasını önlemeye yönelik henüz özel bir yasa bulunmamaktadır. Bunun için Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) bir "Toprak Yasası" çıkarılması gereği vurgulanmış ve yasayı hazırlama görevi Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne (KHGM) verilmiştir. KHGM önce "Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" adı altında bir taslak hazırlamış ve tartışmaya açmıştır. Bu ilk taslak, özellikle mera ve orman topraklarının korunmasını yeterince dikkate almadığı için birçok eleştiri almış ve çeşitli değişikliklere uğrayarak, "Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" ismi altında tekrar hazırlanmıştır.

Bu tasarı, ülkemiz arazisinin şu andaki arazi kullanım durumuna göre ^{1/4} ünü oluşturan ormanları da yakından ilgilendirmektedir. Taslak genel olarak orman topraklarının korunmasında yürürlükte olan Orman Kanununa göndermeler yapmaktadır. Ancak Orman Kanununun orman alanlarını koruyamadığı bir gerçektir. Ayrıca ülke topraklarının tamamının sınıflandırılması, özelliklerinin belirlenmesi görevi de KHGM'ne verilmektedir. Bu kurumun çok geniş olan çalışma alanı ve konularına taslakla birçok görev eklenmektedir.

Bu çalışma ile taslakta yer alan ve orman alanları ile topraklarını ilgilendiren maddeler irdelenerek, eksiklikler ortaya konulmaya çalışılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1.GİRİŞ

Türkiye 778 997 km²'yi bulan yüzölçümü ile dünyanın fazla araziye sahip ülkeleri arasında yer almaktadır. Ülkemizin toplam arazi varlığını arazi kullanımı bakımından kabaca tarım, orman ve mera alanları olarak üçe ayırmak mümkündür. Ancak gerek ülkenin ekolojik şartları, gerek yanlış arazi kullanımı, gerekse hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak çevre sorunları ülkemiz topraklarını tehdit etmektedir. Sayılan bu sebepler sonucunda topraklarımız erozyonla denizlere

¹⁾ İ.Ü.Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı

taşınmakta, verimli tarım alanları konutlar ve sanayi tesisleri ile kaplanmakta, orman alanları tarım alanlarına dönüştürülmekte ve her yıl yüzlerce hektar arazi kullanılamaz duruma gelmektedir. Yasal açıdan arazi kullanımına yönelik onlarca yasa ve yönetmelik olmasına rağmen, konuyla birçok kuruluşun ilgili olması, yasa ve yönetmeliklerin dar kapsamlı olması sebebiyle uygulamada zorluklar çıkmakta ve topraklar korunamamaktadır. Bütün bu etkenler sebebiyle acilen bir toprak yasasının hazırlanması gerektiği konuyla ilgili tüm kuruluşların ortak görüşüdür. Nitekim Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na "toprağın tahsisi korunması, sınıflandırılması ile tarımsal kullanım ve üretim için planlanması konularında var olan kurumsal ve hukuksal aksaklıkların giderilmesi ve bu kapsamda tarım arazilerinin korunması ve arazi toplulaştırması hizmetlerinin gerçekleştirilmesiyle ilgili aksaklıkları gidermeye yönelik değişikliklerin de yapılmasının sağlanması" amacıyla hüküm konmuş ve Toprak Yasası Taslağı'nın hazırlanması görevi Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne (KHGM) verilmiştir (DPT 1999).

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce ilk önce hazırlanan "Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" konuyla ilgili bazı kamu kuruluşları ve Ziraat Fakültelerine gönderilerek görüşler alınmıştır. Ancak konuyla doğrudan ilgili olan Orman Fakültelerinin taslakla ilgili görüşleri alınmamıştır. Böyle bir taslağın varlığından tesadüfen haberdar olunarak, konuyla ilgili olarak Ankara'da yapılan bir panelde taslağın mera ve özellikle orman topraklarının korunması açısından yetersiz kaldığı belirtilmiş ve düzeltilmesi gereği vurgulanmıştır¹⁾. Nitekim gerek söz konusu panelde yapılan eleştiriler, gerekse görüşü alınan kuruluş ve Ziraat Fakültelerinin raporları doğrultusunda "Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı", hem ismi, hem de içeriği değiştirilerek "Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" başlığı altında yeniden hazırlanmıştır. İlk haliyle sadece tarım topraklarının korunmasına yönelik olan ve orman ile mera topraklarının özelliklerinin belirlenmesi, sınıflandırılması, korunması yönünde hükümler bulunmayan taslakta, bu eksikliklerin giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde orman alanlarının 20,7 milyon ha, mera alanlarının 21,6 milyon ha, tarım alanlarının 27,8 milyon ha olduğu dikkate alınırsa, taslağın sadece tarım alanlarıyla sınırlı kalmaması, diğer arazilerin de korunmasına yönelik hükümler içermesinin gerektiği daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca tarım, orman ve mera alanlarını ekolojik açıdan birbirinden ayrı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Orman ve mera alanlarında oluşacak sorunların tarım alanlarını olumsuz yönde etkileyeceği bir gerçektir. Nitekim orman olarak kullanılması gereken alanlarda tarım yapılması veya ormanların tahrip edilmesi sonucunda tarım alanları ile yerleşim alanları ve diğer alanlar sel baskınları altında kalmakta, büyük maddi kayıplar, hatta can kayıpları dahi olmaktadır. Bu sebeple orman ve mera topraklarının korunması sağlanamadığı takdirde, tarım alanları da korunamayacaktır.

Bu çalışma ile; hazırlanan "Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı"nın orman toprakları ile ilgili bölümleri incelenmiştir. Ancak daha önce konuya ışık tutması amacıyla ülkemizde toprakların mevcut kullanım durumu, arazi yetenek sınıflarına dağılımı, arazi kullanımının boyutları verilmiştir. Daha sonra, taslakta yer alan ve orman alanlarının amaç dışı kullanıldığını düşünülen maddeler ekolojik açıdan incelenmiştir. Taslağın hukuki boyutu (akış düzeni, taslakla değiştirilen yürürlükteki bazı kanun maddeleri, taslakla değiştirilmesi gereken diğer kanun maddeleri gibi) konunun uzmanlarına bırakılmıştır.

2. TÜRKİYE'DE ARAZİ YETENEK SINIFLARI VE ARAZİ KULLANIMI

Konuyla ilgili olarak; "arazi yetenek sınıflandırması" ve "arazi kullanımı" terimleri bulunmaktadır. Arazi yetenek sınıflandırması genel anlamda; toprakların bazı toprak özellikleri ile buldukları arazinin eğimine göre sınıflandırılmasıdır. Arazi kullanımı ise toprakların hangi amaçla (tarım, orman, mera vb) kullanıldığını göstermektedir. Konuya örnek olarak Gölcük depremi verilebilir. Deprem en yoğun zarara yol açtığı yöreler, aslında arazi yetenek sınıflandırmasına göre tarım arazisidir. Ancak arazi kullanım şekli yerleşimdir. Ülkemizdeki arazi yetenek sınıflandırması sonradan kapatılan Toprak-Su Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, ülkemizin toprakları esas olarak arazinin eğimi ve bazı toprak özelliklerine göre 8 sınıfa ayrılmıştır. Ancak çalışma sırasında oluşturulan 1/100 000 ve 1/250 000 ölçekli haritaların doğruluk düzeyinin en fazla % 75 olduğu bildirilmektedir (CANGİR/BOYRAZ 1998). Sözkonusu 8'li arazi yetenek sınıflandırmasına göre, I., II., III. ve IV. sınıf arazilerin tarıma ayrılması daha uygundur. V., VI. ve VII. sınıf araziler ise tarıma uygun olmayıp, mera veya orman şeklinde kullanılması gereken arazilerdir. Bu sınıflardan V. sınıf düz veya yakın olmakla birlikte genellikle bataklık veya sazlık gibi alanları içerdiğinden, VI. ve VII. ise, sınıf araziler yüksek eğim sebebiyle tarıma uygun değildir. VIII. sınıf araziler ise kayalık, kumul vb. alanları içermekte olup, bu sınıftaki araziler toprak olmaması sebebiyle bitkisel üretim amacıyla kullanılamaz. Tarıma uygun olarak kabul edilen IV. sınıftaki arazilerde, eğimin ilk üç arazi yetenek sınıfında yer alan arazilere oranla daha fazla olması sebebiyle, kontrollü tarım yapılması gerekmektedir (CANGİR/BOYRAZ 1998). Ancak sadece IV. sınıftaki arazilerde değil, düz olan I. sınıftaki araziler hariç II. ve III. sınıftaki arazilerde de yörenin ekolojik özelliklerine göre toprak erozyonuna karşı tedbirler alınması gerekmektedir. Ayrıca IV. sınıf arazinin önemli bir bölümünün daha az eğimli tarım alanlarının korunabilmesi için orman veya mera olarak kullanılması daha doğru olacağı belirtilmektedir (KANTARCI 1983). Bu bilgiler ışığında Türkiye'nin arazi varlığının yetenek sınıflarına dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre tarıma uygun I., II. ve III. sınıf arazi toplamı 19,3 milyon ha'dır ve ülkemizin yaklaşık % 25,2'sini oluşturmaktadır. Bu değere kontrollü olarak tarım yapılabilecek olan ve erozyona karşı tedbir alınması gerekli IV. sınıf arazi de eklenirse ülkemizin toplam tarım arazisi 26,5 milyon ha'ya kadar çıkmaktadır. Mera ve orman olarak kullanılması gereken V., VI. ve VII. sınıf araziler ise toplam olarak 46,7 milyon ha kadardır (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye'nin Arazi Varlığının Arazi Yetenek Sınıflarına Dağılımı (1000 ha) (KANTARCI 1983)

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Toplam
Alan (1000 ha)	5 012,5	6 738,7	7 574,3	7 201,0	165,6	10 238,5	36 288,6	3 475,5	76 694,7
Oran %	6,5	8,8	9,9	9,4	0,2	13,4	47,3	4,5	100
	19 325 500 ha % 25,2 Tarım yapılabilecek alan			7,2 milyon ha % 9,4 Kontrollü tarım veya orman	46 692 700 ha % 60,9 Orman ve mera olarak kullanılması gerekli alan			3 475 500 ha % 4,5 Kullanım dışı alan	

Günümüzdeki arazi kullanımı ise Tablo 2'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde tarım yapılamaması gereken V., VI. ve VII. sınıf arazilerde 6,1 milyon ha kadar tarım arazisi bulunduğu görülmektedir. Bu alanlardan her yıl binlerce ton toprak erozyonla denizlere, göllere akmaktadır. Ayrıca tarım yapılmasına elverişli olan arazi yetenek sınıflarından özellikle II., III. ve IV. sınıf arazilerden de, toprakların ve yörenin ekolojik özelliklerine uygun olarak tarım yapılmamaktadır. Bu

1) 4 Haziran 1999 tarihinde Ankara'da yapılan "Toprak Yasası" konulu panel. Panele katılma imkanı sağlayan ÇEKÜL'e teşekkür ederim.

durum da toprakların taşınmasına yol açmaktadır. Bu sebeple arazinin yetenek sınıfı ne olursa olsun, arazi kullanım sınıfları belirlenirken amaç toprakların korunması olmalıdır.

Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre ülkemizde erozyona ve diğer sorunlara yol açmadan tarım yapılacak alan 24,2 milyon ha kadardır. Halen tarım alanı olarak kullanılan 3,6 milyon ha kadar alanın ise orman ve meraya devredilmesi gerekmektedir (Tablo 3).

Tablo 2: Toprak Su Genel Müdürlüğü Verilerine Göre Günümüzdeki Arazi Kullanımı (1000 ha) (KANTARCI 1983)

Kullanım Türü	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Toplam
Tarım	4 778,4	5 986,9	6 229,6	4 701,0	18,0	3 851,3	2 256,2	0	27 821,4
Çayır+Mera	177,5	545,2	826,1	1622,7	102,9	4 103,9	14 246,5	0	21 624,8
Orman+Çalılışmış Orman	17,2	17,4	476,5	839,5	31,3	2 235,7	19 694,4	0	23 468,6
Tarım Dışı Arazi	39,4	32,6	42,1	37,8	13,4	47,6	91,5	311,9	616,3
Diğer Araziler								3 163,6	3 163,6
Toplam	5 012,5	6 738,7	7 574,3	7 201,0	165,6	10 238,5	36 288,6	3 475,5	76 694,7

Tablo 3: Toprak Su Genel Müdürlüğü Verilerine Göre Günümüzdeki Arazi Kullanımı İle Arazi Yetenek Sınıflarına Göre Olması Gereken İdeal Arazi Kullanımının Karşılaştırılması (1000 ha) (KANTARCI 1983)

	Tarım	Çayır+Mera	Orman+Çalılışmış Orman
Günümüzdeki Arazi Kullanımı	27 821,4	21 624,8	23 468,6
İdeal Arazi Kullanımı	24 230,9	23 301,0	25 378,5

3. TÜRKİYE'DE ARAZİ KULLANIMI İLE İLGİLİ YASAL DURUM

Cumhuriyet tarihimiz boyunca kırsal ve kentsel alanların kullanımını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birçok kamu kurumunun tasarrufunda bulunan 67 tane yasa bulunmaktadır (CANGİR/BOYRAZ 1998). Bu sayıya yürürlükte bulunan onlarca yönetmelik dahil değildir. Ülkemizdeki tarım arazilerinin değişik amaçlar doğrultusunda kullanılmasını engellemek amacıyla 11 Mart 1989 ve 20105 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Tarım Alanlarının Tarım Dışı Kullanılmasına Dair Yönetmelik" konuya örnek olarak verilebilir. Ayrıca Anayasamızda da arazi kullanımı ile ilgili hükümler yer almaktadır. Ancak doğrudan doğruya "Arazi Kullanımı" veya "Toprakların Korunması" isminde mevcut bir yasa bulunmamaktadır. Arazi kullanımı konusunda hükümlerin farklı yasaların içinde yer alması ve bu yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasında bir çok kamu kurumunun yetkili olması karmaşaya yol açmaktadır. Arazi kullanımı ile ilgili olan kuruluşlara örnek olarak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri, Maden Tetkik Araştırma Enstitüsü, Türkiye Kömür İşletmeleri, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Toprak İskan Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Çevre Genel Müdürlüğü verilebilir.

4. TÜRKİYE'DE ORMAN ALANLARI

Ülkemizde ormanlar Orman Genel Müdürlüğü'nün en son verilerine göre 20,7 milyon ha kadar bir alan kaplamaktadır (Tablo 4) (OGM 1999). Bu alanın % 67'si koru ormanı, % 33'ü baltalık ormandır. Tüm ormanlarımızın % 50'si bozuk karakterdedir. Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün envanter çalışmalarında orman+çalılışmış orman alanı 23 468,6 milyon ha verilmiştir. Aradaki fark muhtemelen hazine arazisi durumunda olan orman artığı çalılıkların da hesaba katılmasından ileri gelmektedir (KANTARCI 1983). Ayrıca Toprak-Su Genel Müdürlüğü'nün arazi yetenek sınıflandırmasına göre orman kurulması gereken alanın 25 378,5 milyon ha olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece yaklaşık 4,7 milyon ha alanın orman arazisi olması gerekirken tarım veya mera alanı olarak amaç dışı kullanıldığı anlaşılmaktadır (Karşılaştırınız Tablo 3 ile 4).

Tablo 4: Türkiye'de Orman Alanları (ha) (OGM 1999)

	Koru Ormanı	Baltalık	Toplam
Normal	8 002 855	2 545 132	10 547 987
Bozuk	5 836 321	4 318 814	10 155 135
Toplam	13 839 176	6 863 946	20 703 122

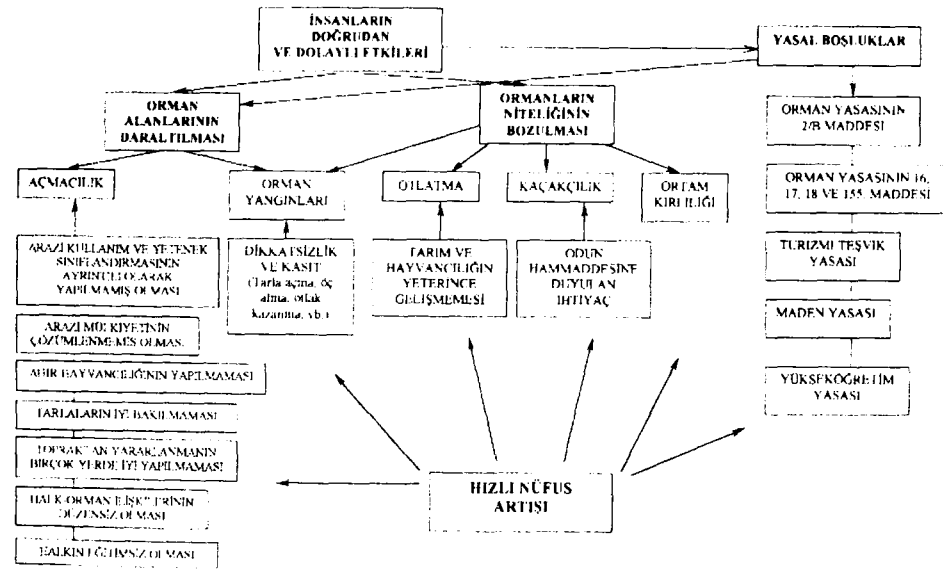
5. ORMAN ALANLARININ DARALMASINA YOL AÇAN FAKTÖRLER

Orman alanları son yıllarda nüfusun hızla artması sonucunda yoğun baskı altında kalmaktadır. İnsanların doğrudan veya dolaylı etkileri sebebiyle orman alanları daralmakta, amaç dışı kullanılmakta veya ormanlarımızın niteliği bozulmaktadır. Açmacılık ve kısmen de orman yangınları sonucunda orman alanları daralırken, kaçakçılık, otlatma, orman yangınları ve ortam kirlenmesi gibi etkenler de ormanlarımızın niteliğinin bozulmasına yol açmaktadır. Anayasamızın 169. maddesine rağmen 6831 sayılı Orman Kanununun 2/B maddesindeki değişiklikler de orman alanlarının daraltılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca Turizmi Teşvik Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Maden Kanunu gibi bazı kanunlar ile yine Orman Kanununun 17, 18 ve 155. maddelerinde yer alan hükümler de orman alanlarının daralmasında etkilidir (EKİZOĞLU/ERDÖNMEZ 1998). Orman alanlarının daralmasına yol açan faktörler bir tablo halinde Tablo 5'te verilmiştir. Çağlar (1992) 1950 ile 1989 yılları arasında orman yangınları, tarla açma, yerleşme, anayasal ve yasal düzenlemeler ile çeşitli ormancılık çalışmaları sonucunda ormanlarımızın 2 474 020 ha azaldığını belirtmektedir. Söz konusu çalışmaya göre sadece anayasal ve yasal düzenlemeler ile ormanlarımız 1,37 milyon hektar azalmıştır. Üstelik bu sayıya ormancılık dışı kullanıma tahsis edilen alanlar dahil değildir. Sevgi (1998) sadece 6831 Sayılı Orman Kanununun 2/B maddesiyle orman dışına çıkarılan alanların 415 567 ha olduğunu bildirmektedir. Tarım alanlarında ise, Cangir ve Boyraz (1998)'a göre günümüze kadar tarım alanlarının amaç dışı kullanılan miktarı 573 239 ha'a ulaşmıştır. Verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere tarım alanlarındaki azalma neredeyse Orman Kanununun 2/B maddesinin uygulanması sonucu orman dışına çıkarılan alanlara eşittir. Bu nedenle orman alanlarının tarım alanlarına benzer şekilde baskı altında olduğunu belirtebiliriz.

6. ORMAN ALANLARININ AMAÇ DIŞI KULLANILMASI VE ORMAN TAHRİBİNİN EKOLOJİK SONUÇLARI

Ormanların yapısının bozulması (kaçakçılık, orman yangınları, otlatma ile) birçok ekolojik sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle eğimli alanlarda tarım alanlarının potansiyel sınırlarını aşarak ormanların aleyhine genişlemesi ile ekosistemin dengesi bozulmuş ve topraklarımız denizlere ve göllere taşınmağa başlamıştır. Taşınan toprakların bir kısmı moloz yığını halinde aşağıda taban arazideki verimli tarım alanlarını kaplamış ve buradaki ekosistemin de dengesini bozmuştur. Böylece arazi yeteneğini zorlayarak tarım alanı elde etme çabaları sonucunda eldeki tarım alanlarını da kaybetme tehlikesi ortaya çıkmıştır. Erozyonla taşınan malzeme gölleri doldurmuş veya ırmak ağzlarında alüvyonlar halinde yığılmış ve akarsuların akım düzenleri bozulmuştur. Enerji elde etmek ve sulu tarım yapmak amacıyla inşa edilen barajlar, planlanan süreden önce taşınan malzeme ile dolarak kullanılmaz hale gelme tehlikesiyle karşı karşıyadır (KANTARCI 1983). Ayrıca doğanın dikte ettiği arazi kullanma şekli insanlar tarafından değiştirildiği için su taşkını, çığ, toprak kayması gibi doğal afetler de meydana gelmekte ve bu afetler sonucunda yüksek maddi kayıplar yanında can kayıpları da olmaktadır (Tablo 6).

Tablo 5: Orman Alanlarının Daralmasına ve Niteliğinin Bozulmasına Yol Açan Faktörler (ÇANAKÇIOĞLU (1993); EKİZOĞLU/ERDÖNMEZ (1998)'den derlenmiştir)

Tablo 6: Doğanın Tahribi Sonucunda Oluşan Bazı Taşkın Ve Çığ Afetlerinin Can Kaybı Bilançosu¹⁾

Tarih	Taşkın, toprak kaymaları ve çığ afetleri	Can kaybı
1910 yılı	Tokat-Behzat Deresi	2 000
1929 Temmuz	Of-Sürmene Taşkını	146
1948 Haziran	Amasya Taşkını	155
1957 Eylül	Ankara-Hatip Çayı Taşkını	185
1959 Mayıs	Trabzon-Çaykara Taşkını	45
1988 Haziran	Maçka-Çatak Toprak Kayması	65
1990 Haziran	Trabzon ve Çevresi Taşkını	57
1991 Mayıs	Elazığ-Tunceli-Bingöl-Muş-Malatya Taşkını	30
1995 Temmuz	Isparta Senirkent Taşkını	74
1995 Ağustos	Rize-Çayeli Taşkını	6
1995 Kasım	İzmir Taşkını	61
1995 Kasım	Isparta-Sütçüler Taşkını	5
1992 Kış	Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çığ Afeti	200
1993 Kış	Bayburt Yöresi Çığ Afeti	40

7. KANUN TASLAĞININ ORMANLARLA İLGİLİ MADDELERİNİN İRDELENMESİ

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" değişik sayıda bölüm içeren 3 kısım ve toplam 31 madde ile 1 geçici maddeden oluşmaktadır.

Genel hükümleri içeren Birinci Kısım iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde (1., 2., 3. Madde) Kanunun amacı, kapsamı verilmiş ve Kanunda geçen bazı tanımlar açıklanmıştır. Birinci Kısımın İkinci bölümü (4. Madde) ise hukuki durum ile ilgilidir.

"Uygulama" başlığını taşıyan İkinci Kısımda dört bölüm bulunmaktadır. Birinci Bölüm (5., 6., 7., 8., 9., 10. Madde) arazi ve toprak varlığının belirlenmesi, İkinci Bölüm arazi (11., 12., 13., 14., 15. Madde) kullanımı ve toprakların korunması, Üçüncü Bölüm (16., 17., 18. Madde) özendirme, yaptırımlar ve denetim ile ilgili hükümler içermekte ve Dördüncü Bölümde (19., 20. Madde) ise Yasanın uygulamaya geçmesi sonucunda oluşturulacak kurullar ve kurumlar açıklanmaktadır.

"Çeşitli Hükümler" başlığını taşıyan Üçüncü Kısım, 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde (21., 22. Madde) koruma alanları, İkinci Bölümde (23., 24. Madde) fon kaynakları ve çıkarılacak yönetmelikler açıklanmış, Üçüncü Bölümde (25., 26., 27., 28., 29. Madde) değiştirilen, ilave yapılan ve yürürlükten kaldırılan, Dördüncü Bölümde (30., 31. Madde ile Geçici Madde) ise geçici ve son hükümlere yer verilmiştir.

Taslağın 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24 ve 25. maddelerinde ormanları ilgilendiren hükümler bulunmaktadır.

¹⁾ Tablodaki değerler Necmettin Çepel tarafından derlenmiş olup, çeşitli konferanslarda sunulmuş, ancak yayınlanmamıştır.

Taslağın 3/F maddesinde "orman arazisi; 6831 sayılı Orman Kanununa göre orman sayılan arazilerdir" şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. Ancak Orman Kanununun, ormanın tanımının yapıldığı 1. Maddesinden başlayarak çoğu maddesinin eksik olduğu ortadadır. Orman Kanununun 1. Maddesinde "...tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçcık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır..." denilmekte ve daha sonra orman olarak nitelendirilemeyecek olanlar sayılmaktadır. Aynı Maddenin J bendinde funda ve makilerle örtülü, orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerlerin orman sayılmayacağı vurgulanmıştır. Yine Orman Kanununun 2/A maddesinde "...orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen ..." alanların ve funda ve makilerle örtülü alanların tarım alanına dönüştürülmesi uygun ise orman dışına çıkartılacağı belirtilmektedir. Ancak bilindiği gibi ülkemizdeki fundalık ve makilik alanların büyük bir bölümü eskiden ormanla kaplı olan alanlardır ve insanların ormanları yok etmesi sonucunda oluşmuşlardır. Bir arazinin üzerinde ağaç olmaması ormanın orman olmadığı anlamına gelmez. Ekolojik anlamda orman; toprağı, ağacı, diğer canlıları ile birlikte bir ekosistemdir. OGM tarafından yapılan kadaströ çalışmaları orman alanı sınırlarına alınmamış, ancak ekolojik bakım, ıslah ve ağaçlandırma sonucunda orman yetiştirilebilecek önemli oranda arazi bulunduğu gerçektir. Bu durum OGM tarafından verilen orman alanı değerleri (20,7 milyon ha) ile Toprak-Su Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarının karşılaştırılmasıyla açıkça ortaya çıkmaktadır. Toprak-Su Genel Müdürlüğü tarafından yapılan envantere göre fundalık olarak gösterilen alanların da orman yetiştirmeye uygun araziler olduğu dikkate alınırsa ülkemizdeki potansiyel orman alanları 25,4 milyon ha olmaktadır. Başka bir deyişle ülkemizde 4,7 milyon ha kadar bir arazi verimli olarak kullanılamamaktadır. Toprak Koruma Kanunu Taslağı ile orman tanımını için Orman Kanuna atf yapılması olağan karşılanırsa bile Orman Kanununun eksiklikleri ve bu eksikliklerin yol açtığı orman azalmaları dikkate alındığında Taslağın amacına uygun bir atf olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

5. Maddede "Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, arazi kullanımının temel alt yapısını oluşturan temel toprak etütlerini yaparak veya yaptırarak; ülkenin toprak ve arazi varlığını belirler, tüm özellik ve yetenekleriyle tanımlar, uluslararası standartlara uygunluk sağlayacak şekilde sınıflandırır, envanterini yapar ve veri tabanını oluşturur" denilmektedir.

6. Maddede "Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü; toprak koruma, toprak ıslahı, toprak analizleri, toprak etüt ve harita standartları ile ilgili idari ve teknik şartları belirleyerek bu şartlar ve standartlara uygun olarak; ülke arazilerinin tarımsal üretim potansiyelini, yetenek sınıflarını, halihazır kullanım şekillerini ve kullanımında ihtiyaç duyulan diğer arazi bilgilerini ihtiva eden toprak haritalarını hazırlar veya hazırlatır. Ülke koordinat sistemine dayalı olarak hazırlanacak bu haritaların özellikleri ve ölçeği ihtiyaca göre yönetmelikle belirlenir" denilmektedir.

Bu iki madde beraber değerlendirildiğinde ülkemizin arazi varlığının belirlenmesi ve topraklarla ilgili standartlar ile haritaların hazırlanmasının Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılacağı veya yaptırılacağı anlaşılmaktadır. Ancak orman ve mera topraklarının sınıflandırılması ile tarım topraklarının sınıflandırılması farklı şekillerde yapılmaktadır. Zira orman ve mera toprakları doğal topraklardır. Tarım topraklarında ise toprakların üst bölümleri işlenerek yapıları değiştirilmiştir. Bu nedenle toprak etütleri, arazi kullanımı ve haritalama ile ilgili kriterlerin belirlenmesi aşamasında orman ve mera toprakları konusunda uzman kişilerin (orman toprakları için orman mühendislerinin) de oluşturulacak komisyonlarda görev alması gerekmektedir.

7. Madde arazi kullanım planlarının yapılması ile ilgilidir ve "...sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda toprağın niteliği ve arazinin yeteneği gözeticilerle uygun arazi kullanım biçimleri belirlenir..." denilmekte ve yapılacak planlarda; yerel, bölgesel ve ülkesel ölçek de tarım ara-

zileri, çayır ve mera arazileri, ormanlar, özel koruma alanları yerleşim alanları ve diğer sosyal ve ekonomik amaçlı alt yapı tesisleri ile diğer arazi tiplerine yer verileceği belirtilmektedir.

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi ülkemizdeki arazilerin yetenek sınıflarına dağılımı ve kullanım durumu Toprak-Su Genel Müdürlüğü tarafından çok geniş ölçekte olsa da yapılmıştır. Söz konusu çalışmada arazi yetenek sınıflandırması 8'li Amerikan sınıflandırılmasına dayandırılmış düz (I. sınıf) ve orta dik eğime kadar değişik eğimlere (II., III. ve IV. sınıf) sahip arazilerde tarım yapılması öngörülmüştür. Daha eğimli olan veya toprak özellikleri kötü olan alanlar ise meralara ve ormanlara ayrılmaktadır. Ancak ülkemizdeki hızlı nüfus artışı odun hammadmesine olan ihtiyacı arttırmaktadır. Örneğin Trakya için yapılan bir çalışmada ormanlardan ihtiyaç kadar kesim yapılması durumunda 12 yıl içinde Trakya'nın orman varlığının tamamen tükenileceği, ormanların sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda işletildiği takdirde ise önemli miktarda odunun ithal edilmesi gerekeceği belirtilmiştir (TOLUNAY 1999). Bu sebeple tarıma ayrılması öngörülen I, II, III ve IV. sınıf arazilerin bir bölümünün orman olarak kullanılması gerekmektedir. Bu şekilde eğitim derecesi düşük ve toprakları derin olan söz konusu arazilerde hızlı gelişen türlerle ağaçlandırmalar yaparak, yoğun mekanizasyon ile kısa sürede önemli miktarda odun hammaddesi elde etmek mümkün olabilecektir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak olan arazi yetenek sınıflandırması ve bu yetenek göz önünde tutularak belirlenecek arazi kullanım planlarında bu durum dikkate alınmalıdır.

Taslağın 8/D maddesinde "orman arazilerini; Tarım ve Köyişleri Bakanlığının, Orman Bakanlığının ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün ilgili birimleri birlikte belirler. Bakım, koruma, kadaströ ve diğer işlemler ormanla ilgili kanunlar kapsamında yapılır" denilmektedir.

Bir arazinin tarım, çayır-mera veya orman kullanım şekillerinden hangisinin, toprakların süreklilik ilkesi doğrultusunda kullanımını ve korunması amacına uygun olacağına karar verilirken, söz konusu üç kullanım şekliyle ilgili kurumların hepsinin söz sahibi olması gerekir. Bir yörede arazi kullanım planları yapılırken, yörenin diğer ekolojik özellikleri de göz önünde tutulmalıdır. Örneğin, Ergene Havzasında araziler az eğimlidir. Arazi yetenek sınıflandırılmasına göre havzada tarım yapmaya uygun I; II, III. sınıf arazilerin oranı % 82, kontrollü tarım veya orman ile mera olarak kullanılabilecek olan IV. sınıf araziler % 11, tarım yapılmaması gereken ve orman ile mera olarak kullanılması önerilen V, VI ve VII. sınıf araziler ise % 7 oranındadır (KANTARCI 1996). Bu değerlerden de anlaşılacağı gibi Ergene Havzasında sadece arazi yetenek sınıflandırılmasının öngördüğü şekilde bir planlama yapılması durumunda, hayvancılık yapılması için yeterince alan bulunamayacak, yörenin odun ihtiyacı karşılanamayacak, ülkenin diğer yörelerinden veya dış ülkelerden ithalatta odun alınacaktır. Bunun yanında ormanların diğer fonksiyonlarından da (rekreasyon, su üretimi) yararlanılamayacaktır. Halbuki özellikle Karadeniz ve Marmara ile Ege Denizi üzerinden gelen kurutucu rüzgarların etkisini azaltabilme açısından İç Trakya'da orman alanlarının artırılması gerekmektedir. Ergene Havzası örneğinde olduğu gibi, arazi kullanım planları yapılırken, arazi yetenek sınıflarına bağlı kalınmamalı, yörenin ekolojik özellikleri de göz önüne alınmalıdır. Bunun için de arazi kullanım planlarının yapılması sırasında, konuyla ilgili tüm kuruluşların eşgüdüm içinde ortak çalışması gerekmektedir.

9. Madde tarım arazilerinin korunmasındaki eğitim sınıflarını açıklamakta ve "...amenajman tedbirleri alınmadan toprak işleme yapılan yerlerde yüzde üç, amenajman tedbirleri alınması koşuluyla yüzde on iki, sekileme gibi yoğun amenajman önlemlerinin alınması koşuluyla yüzde yirmiden fazla olamaz. Ekolojik koşulların uygun olması halinde, yoğun amenajman tedbirleri alınarak; zeytin, fındık, çay, narenciye, bağ ve diğer meyve türleri gibi özel bitkilerin yetiştirildiği yüzde yirmiden fazla eğimli araziler de tarım arazisi olarak kullanılabilir. Bu şartlar dışındaki araziler

diğer kullanımlara bırakılır" denmekte ve bu eğim değerlerinin mera arazileri için uygulanmayacağı vurgulanmaktadır.

Yasa taslağının bu maddesinde tarım arazilerinin korunması için çeşitli eğim sınırları verilmesi doğru değildir. Toprakların korunması için gerekli eğim sınıfları, arazinin eğimi yanında sahip olduğu diğer ekolojik koşullara (yağış türü, yağış şiddeti, bitki örtüsü vb.) da bağlıdır. Örneğin Doğan (1987)'nin bildirdiğine göre Antakya'da ortalama yağış 1157 mm olup, bunun 640,3 mm'si erosiv yağış, Muğla'da ortalama yağış 1204,6 mm olup, bunun 922,2 mm'si erosiv yağış ve Esenboğa'da ortalama yağış 411,8 mm olup, bunun 80,5 mm'si erosiv niteliktedir. Buna göre her üç alanda da aynı eğime sahip arazilerde yağışlar sonucunda oluşacak toprak kaybı miktarı farklı olacaktır ve Muğla ile Antakya'daki toprak kaybı Esenboğa'nın 10 katı olacaktır. Bu nedenle taslakta tarım alanlarının korunması için bir eğim derecesi verilmemeli, bunun yerine her yörenin kendi ekolojik özelliklerine göre belirlenecek eğim derecelerinin kullanılması gerektiği belirtilmelidir. Gerçi % 3 eğimden fazla eğimli arazilerde amenajman tedbirlerinin alınarak tarım yapılabileceği söylenmişse de, pratikte özellikle erozyonla toprak kaybına karşı çiftçilerin önlem aldığı söylenemez. Ülkemizin bir çok yerinde toprak erozyonuna karşı en basit yöntem diyebileceğimiz ve hemen hemen herkes tarafından bilinen tarlaların eğime paralel şekilde değil, eğime dik yönde sürülmesi gereğine çoğu yerde uyulmamaktadır.

10. Madde optimum parsel büyüklüğünün belirlenmesi ve teşviki ile ilgilidir. Maddenin ormancılıkla ilgili bölümü 3. paragraftaki arazi toplulaştırılması ile ilgilidir.

Ülkemizde Orman Kanununa göre orman sayılmasa bile tarlalar arasında orman artığı olarak nitelendirilebilecek ağaç toplulukları bulunmaktadır. Bu ağaç toplulukları genellikle kuşlar ve böcekler gibi hayvanların yaşaması için ekolojik açıdan son derece önemlidir. Arazi toplulaştırması sırasında tarlalar arasında bulunan münferit ağaçlar veya ağaç grupları kesileceği için özellikle kuşlar yuva yapacakları bir ortam bulamayacaktır. Bu nedenle özellikle tarım açısından zararlı olan böceklerle beslenen kuşların arazi toplulaştırılması sonucunda uzaklaştırılmasıyla zararlı böceklerin sayısında artış olacak ve toplulaştırılmadan beklenen ürün artışı sağlanamayabilecektir. Arazi toplulaştırılmasının uygulandığı Bulgaristan'da benzer sonuçlar elde edilmiştir¹⁾. Bu sebeple toplulaştırılan arazilerin bir bölümünde ağaç ve çalı türleriyle gruplar oluşturulmalıdır.

11. Madde toprakların korunması ile ilgilidir. Bu maddede "...Bitkisel üretim amacı dışında kullanım planları yapılırken; seçilen arazinin yeteneğine uygun kullanımını sağlamak; toprakların zararlı maddelerle kirletilerek fonksiyonlarını yerine getiremeyecek kadar bozulmasını ve arazinin planlanan amacı dışında yanlış kullanımı ile doğal olaylar sonucu meydana gelen muhtemel toprak kayıplarını önlemek için "Toprak Koruma Projeleri" hazırlanır" denmektedir.

Bu madde ile "Toprak Koruma Projeleri" kavramı ortaya konmuştur. Ancak söz konusu projelerin hazırlanmasına gerekçe olan toprakların zararlı maddelerle kirlenmesini önleme amacının sağlanması ülkemizde henüz mümkün olamamaktadır. Çünkü ülkemizde "Toprak Kirliliği Yönetmeliği" mevcut değildir. Gerçi bu konuda Çevre Bakanlığı tarafından bir çalışma yürütülmektedir. Ancak toprağın fiziksel ve kimyasal özelliklerinin çok değişken olduğu, bu sebeple toprakların zararlı maddelerle kirlenmeye karşı göstereceği direncin de değişeceği göz önünde tutulursa, böyle bir yönetmeliğin hazırlanmasının ne kadar zor olduğu anlaşılacaktır. Yine de, ne kadar karmaşık ve zor olursa olsun toprak kirlenmesi konusunda en azından temel bazı kriterlerin konulması gerekmektedir. Toprak Kirliliği Yönetmeliğinin bir an önce hazırlanabilmesi için Çevre Bakanlığıyla işbirliği yapılmalıdır.

¹⁾ Söz konusu durum Prof. Dr. Kabakçıyev tarafından İ.Ü. Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı'nda verilen bir konferansta belirtilmiştir.

12. Madde tarımsal amaçlı arazi kullanım plan ve projelerinin hazırlanması ile ilgilidir ve bu konuyla ilgili olarak bir yönetmelik çıkarılacağı belirtilmektedir. Maddenin son paragrafında "Orman arazilerinin yönetiminde ilgili havzanın genel ekonomik, ekolojik, fiziksel ve toplumsal özellikleri dikkate alınarak ormancılıkta devamlılığı sağlayacak şekilde yönetim plan ve projeleri; ilgili kanun ve mevzuatlar çerçevesinde Orman Bakanlığı tarafından hazırlanır veya hazırlattırılır" denilmektedir.

Orman arazilerinin yönetim plan ve projelerinin hazırlanmasının Orman Bakanlığı sorumluluğuna bırakılması yerindedir ve yürürlükte olan kanunlar da bu durumu gerektirmektedir. Ancak, Maddenin diğer bölümünde açıklanan tarımsal amaçlı arazi kullanım plan ve projelerinin hazırlanması esaslarında eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin tarım alanlarında kavakçılık yapılması veya Denizli Çal ilçesi örneğinde görüldüğü üzere özel ormanlar yetiştirilmesi durumunda söz konusu plan ve projelerin hazırlanmasında toprak konusunda uzman orman mühendislerinin yetkili kılınması gerekmektedir. Bu maddede olmasa bile, çıkarılacak yönetmelikte (Taslağın 24/B maddesi) bu durum belirtilmelidir.

13. Maddede "Bitkisel üretim amacı dışında arazi kullanılırken, öncelikle arazinin mutlak tarım, özel ürün, tahsisli çayır-mera veya orman arazisi olup olmadığına bakılır. Eğer bu arazilerden ise bu kanunun on beşinci maddesinde ön görüldüğü gibi izin alınır, değilse yapılacak işin planlaması aşamasında toprak koruma projesi hazırlanır..." denilmekte ve toprak koruma projelerinin kapsamı ile projelerde nelere yer verileceği açıklanmakta daha sonra ise hangi faaliyetlerde toprak koruma projesinin isteneceği belirtilmektedir.

Maddenin ormanlarla ilgili bölümü, amaç dışı kullanılacak arazinin orman arazisi olması durumunda toprak koruma projesi hazırlanması zorunluluğu olduğunu getirmektedir.

14. Madde tarımsal amaçlı arazi kullanımı ve toprak koruma plan ve projelerinin hazırlanması ve onayında yetki ve sorumlulukları açıklamaktadır. Madde; bu plan veya projelerin hazırlanması veya tadilinde toprak konusunda uzman bir ziraat mühendisinin yetkili olması zorunluluğunu getirmektedir.

12. Maddenin irdelenmesi aşamasında da belirtildiği üzere, tarım alanlarının kavakçılık amaçlı kullanılması veya orman ağacı türleriyle kurulacak özel ormanların tarımsal amaçlı plan ve projelerinin hazırlanması sırasında, ziraat mühendisleri değil, toprak konusunda uzman orman mühendisleri yetkili kılınmalıdır.

15. Madde ile amaç dışı arazi kullanımlarına izin verilmesi şartları açıklanmaktadır. Madde; mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri ve tahsisli çayır-mera arazilerinin savunmaya yönelik stratejik ihtiyaçlar hariç amacı dışında kullanılmayacağı hükmünü getirmektedir. Daha sonra hangi durumlarda yukarıda sayılan arazilerin amacı dışında kullanılabileceği açıklanmıştır. Ayrıca amaç dışı arazi kullanımlarına izin verme yetkisi olan bakanlık veya kamu kuruluşlarının ön izin aşamasında toprak koruma projelerini isteyeceği ve bu projesi olmayan amaç dışı kullanımlara izin verilmeyeceği belirtilmiştir.

Maddenin orman arazileriyle doğrudan ilgili en önemli yeri; arazilerin amaç dışı kullanım ihtiyacının bulunması halinde, amaç dışı kullanıma Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile KHGM'nün değerlendirilmesi, Yerel Toprak Koruma Kurulunun uygun görüşü ile izin verilebileceği ve bu durumda ihtiyaçların öncelikle doğal verimliliği en az ve özellikle orman veya mera niteliğini önemli ölçüde kaybetmiş olan arazilerden karşılanması esasını getirmektedir. Bu hüküm; Orman Kanunu, Maden Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu, Yükseköğretim Kanunu gibi kanunlarla zaten baskı altında olan orman alanlarının üzerindeki baskıyı arttıracaktır. Maddede yer alan hüküm değiştiri-

lerek, amaç dışı kullanım ihtiyacının olması halinde, ihtiyaçların öncelikle üzerinde toprak bulunmayan arazilerden karşılanması ve bunun içinde arazinin yönetiminden sorumlu olan kuruluşlardan izin alınması gerektiği belirtilmelidir. Ayrıca 13. Maddenin değerlendirilmesi sırasında da belirtildiği gibi orman arazisinin amaç dışı kullanımına izin verilirken toprak koruma projesi isteneceği hükmünü getirmesidir.

18. Madde, Kanunun uygulamasında denetim görevini Yerel Kurul üyelerinin bağlı olduğu kamu kuruluşlarına vermekte ve kişiler ve sivil toplum örgütlerine de ihbarda bulunabilme olanağı sağlamaktadır.

Bu maddeyle Yerel Kurulda üyesi bulunduğu için, Orman Bakanlığına da yasanın uygulamasında denetim görevi verilmektedir. Yasayla sivil toplum örgütlerine de ihbar da bulunabilme imkanı sağlanması olumlu bir yaklaşımdır.

19. Maddede yasanın uygulanmaya konulması halinde "...yasanın uygulanmasını takip ve kontrol etmek, bu yasa da belirtilen hükümler çerçevesinde yerel altyapı yatırımlarının ihtiyaç duyduğu arazileri belirlemek ve yasa da verilen diğer görevleri yerine getirmek üzere kuruluşların ilerdeki yetkili uzmanlarından "Yerel Toprak Koruma Kurulu" oluşturulur..." denmekte ve daha sonra 15 üyeden oluşan kurulda hangi kuruluşların temsilcilerinin yer alacağı belirtilmektedir. Kurulda 7. üye olarak Orman Bakanlığı yerel yetkilisine yer verilmiştir. Bilindiği gibi Orman Bakanlığının 5 tane genel müdürlüğü bulunmaktadır. Bu beş genel müdürlüğün hepsinin olmasa bile, en azından Orman ve Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü temsilcilerinin kurulda yer alması, bunun da taslakta belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca kurulda orman köylülerinin kurduğu kooperatiflerin temsilcisinin de alınması yerinde olacaktır. Maddenin son paragrafı ile ihtiyaç duyulması halinde mahallinden ilgili araştırma enstitüleri, üniversiteler, diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden bilirkişilerin toplantıya çağrılabilme olanağının sağlanması, yerinde bir uygulama olacaktır.

20. Madde Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde "Toprak Koruma, Etüt ve Haritalama Dairesi" oluşturulacağı belirtilmekte ve söz konusu dairenin görevleri sıralanmaktadır.

Toprak haritalarının yapımı için gerekli zaman, eğitilmiş ve toprak konusunda uzman ekipler ile 1000 ha/ aydır (CANGİR/BOYRAZ 1998). Bu yaklaşımla ülkemizin genelinde ayrıntılı toprak haritası yapımı için gerekli zaman 78 000 aydır. Aynı anda 100 ekibin çalışması halinde haritalama çalışmaları 780 ayda (65 yıl), 1000 ekibin çalışması halinde 78 ayda (6,5 yıl) bitirebilecektir. Her ekipte toprak konusunda uzman en az bir kişinin bulunması gerekeğinden, toprak konusunda uzman yüzlerce personele ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca arazi çalışmalarından hariç olarak toprak örneklerinin analizlerinin yapılacağı laboratuvarlara ve buralarda çalışacak uzmanlara gerek duyulacak, ülkemiz topraklarının haritalanmasında uzaktan algılama ürünlerinden (uydu görüntüleri, hava fotoğrafları vb) yararlanılması ve buna paralel olarak bu ürünleri değerlendirecek merkezler ve personele, elde edilen verilerin saklanacağı bir veri merkezi ihtiyacı da ortaya çıkacaktır. Bütün bunların dairenin kurulması aşamasında dikkate alınması gerekmektedir.

Yasayla kurulacak olan dairede, ülkemizde orman arazilerinin yaklaşık olarak tüm arazi varlığımızın 1/4'ü kadar bir alan kapladığı dikkate alınarak, haritalama aşamasında oluşturulacak ekiplerde toprak konusunda uzman orman mühendislerinin görev almasının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca haritalama işlerinin diğer aşamalarında da orman mühendislerinin bulunması yerinde olacaktır. Toprak konusunda uzman personelin yetiştirilmesi aşamasında üniversitelerin Orman Fakültelerinden yardım alınması gerekmektedir.

22. Maddede çeşitli şekillerde toprak özelliklerinin bozulduğu, erozyon şiddetinin arttığı veya bozulma ihtimali olan araziler ile toprak erozyonu sonucunda dolma tehlikesi altında olan baraj, gölet havzalarında toprak kayıplarını önlemek amacıyla Köy Hizmetlerinin bağlı bulunduğu bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunun bu arazileri özel planlama ve koruma kapsamına alacağı belirtilmiştir. Bu arazilerin kullanım planları ve alt yapı projelerinin mahalli idareler ve çiftçi örgütlerinin görüşleri dikkate alınarak Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Bakanlığı ve diğer ilgili Bakanlık birimlerinin hizmet alanları ile sınırlı olmak kaydı ile eşgüdüm ile yapacağı ve yapacağı vurgulanmıştır.

Bu maddede özellikle erozyona hassas arazilerin kullanım planlarının ve alt yapı projelerinin hazırlanmasında mahalli idarelerin ve çiftçi örgütlerinin görüşünün alınması uygulama aşamasında sorunlar doğurabilecektir. Örneğin bir içme suyu havzasında mahalli idarelerin veya çiftçi örgütlerinin erozyonun önlenmesi için sahanın gerekli tedbirlerin alınması koşuluyla tarım alanı olarak kullanılmasını istemeleri, içme suyunun tarımda kullanılan gübreler ile kirlenmesine yol açabilecektir. Erozyona duyarlı arazilerde ilgili kuruluşların kendi hizmet alanlarında gerekli tedbirleri alması olumludur. Hatta Orman Bakanlığı ağaçlandırma vb. önlemlerin alınması işini belirli bir ücret karşılığı diğer kuruluşların adına yapabilir ve böylece buradan sağlanacak gelirle ağaçlandırılması gereken diğer alanlar için kaynak yaratabilir.

24. Maddede çıkarılması gereken 7 yönetmelik sıralanmıştır.

Bu yönetmeliklerin hazırlanması aşamasında Orman Bakanlığından, Orman Fakültelerinden, Orman Mühendisleri Odasından da görüş alınmalıdır. Ayrıca daha önce değinildiği üzere tarımsal amaçlı arazi kullanım ve toprak koruma plan ve projelerinin hazırlanması ile ilgili yönetmelikte, kavakçılık ve özel orman gibi tarım alanlarında yapılacak ancak, pratik olarak ormancılık uygulaması olan faaliyetlerde toprak konusunda uzman orman mühendislerinin sorumlu kılınması gerekmektedir.

25. Maddede Mera Kanununun 4. Maddesinin ikinci ve üçüncü paragrafları arasında iki paragraf eklenmektedir. Paragraflarda tarım, mera, orman ve diğer kullanımlar arasında dönüşümler yapılabileceği, orman sınırlarında azalmaya meydan vermemek için mülkiyet değişikliği yapılmadan kullanım hakkının esas alınacağı hükmü getirilmiştir.

Ülkemizde arazilerin büyük oranda yanlış kullanıldığı bir gerçektir ve arazi kullanım şekilleri arasında dönüşümler yapılması gerekmektedir. Ancak ülkemizin arazi varlığının incelendiği bölümde de belirtildiği gibi, çok kaba da olsa Toprak Su Genel Müdürlüğünün verilerine göre ülkemizde tarım alanları potansiyel sınırları dışına çıkmıştır ve yaklaşık 3,6 milyon ha kadar bir alanın orman ve mera alanı olarak kullanılması gerekmektedir.

Ayrıca orman alanlarının mülkiyet değişikliği yapılmadan kullanım hakkının verilmesi, teoride olmasa bile pratikte orman alanlarının daralmasına yol açmaktadır. Örnek olarak 3711 Sayılı Yasa ile Değişik 2547 Yükseköğretim Kanununun uygulaması verilebilir. Bu yasa ile vakıflar tarafından kurulan yüksek öğretim kurumlarına Bakanlar Kurulu kararıyla Hazine veya Kamu tüzel kişilerine ait arazilerin tahsisi imkan sağlanmıştır. Bu yasanın uygulamasında Koç Üniversitesi'ne Rumeli Feneri Mavromolos Devlet Ormanı'nda 192,2 ha, Sabancı Üniversitesi'ne Tuzla Bıyıklı Devlet Ormanı'nda 96,7 ha, Galatasaray Üniversitesi'ne Beykoz Riva'da 863,4 ha orman arazisi tahsis edilmiştir. Söz konusu yasa ile devlet üniversitelerine 1739,2 ha, vakıf üniversitelerine 1333,8 ha olmak üzere toplam 3073,0 ha alanın tahsis edilerek, orman dışına çıkarılması gündemdedir (AYDIN 1998).

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemiz topraklarının önemli bir bölümünün amaç dışı kullanıldığı bir gerçektir. Henüz verimli topraklarımızın sanayi tesisleri, evler ile işgal edilmesini veya orman olarak kullanılması gereken alanların tarımsal amaçlı kullanılmasını engelleyecek bir yasa bulunmamaktadır. Bu sebeple KHGM tarafından hazırlanan taslak bu yönde olumlu bir adımdır. Ancak Taslağın orman alanlarının korunması açısından yetersiz kaldığı açıktır. Taslağın ormanlarla ilgili maddelerinin çoğu zaten Orman Kanununda mevcut hükümleri içermektedir. Taslakta daha çok tarım alanları ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bunun sebebi mera ve orman alanları kendi adlarına çıkarılmış birer yasa ile korunduğu, tarım arazilerinin ise henüz bir yasa çıkarılmamış olması nedeniyle konut ve sanayi tesisleri ile örtüldüğü şeklindeki anlayıştır. Ancak olayı bu şekilde düşünmek ve bu anlayışa göre çözüm üretmeye çalışmak yanlıştır. Çünkü yukarıdaki bölümlerde de anlatıldığı gibi orman alanları da en az tarım alanları kadar baskı altındadır. Orman alanlarının azalmasına yol açan en önemli faktörlerden birisi, ormanları koruması gereken Orman Kanununun çeşitli sebeplerle tam olarak uygulanamaması ve değişik zamanlarda siyasi kaygılarla yapılan değişikliklerdir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu Tasarı Taslağı" genel hatlarıyla tarım topraklarını korumaya yönelik hazırlanmıştır. Bunun yerine taslağın arazi kullanımı ve toprakların korunması ile ilgili genel hükümleri ve kriterleri içeren bir çerçeve yasa şeklinde hazırlanması, tarım toprakları ile ilgili ayrı bir yasa çıkarılması daha doğru bir yaklaşım olabilir. Hazırlanacak çerçeve yasanın getireceği hükümlere göre de, Mera ve Orman Kanunlarında değişiklikler yapılarak, bu iki kanunun kapsadığı arazilerimizin de korunması sağlanabilir.

Taslakla ilgili olarak değinilmesi gereken diğer bir konu da Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün, yasanın uygulamaya girmesi halinde bir çok yeni görevi üstlenecek olmasıdır. 3202 Sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla görevleri sayılan KHGM'nün yol yapımından, elektrik işletmeleri kurulmasına, toprak ıslahı çalışmalarından köylere içme suyu sağlanmasına kadar çok geniş alan ve konudaki (ilgili kanunda görevler 20 başlıkta toplanmıştır) görevlerinin yanında, bu yeni görevlerinin üstesinden gelmesi zor gibi görülmektedir. Sadece haritalama çalışmalarında binlerce insanın çalışması gerektiği dikkate alındığında KHGM'nün Kanun Taslağıyla kendisine verilen görevleri yerine getirmesini ne kadar zor olduğu ortadadır. Bu sebeple taslakla KHGM'ne verilen görevleri üstlenecek yeni bir teşkilatlanmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak; topraklarımızın korunması için bir yasaya ihtiyaç vardır. Ancak yasanın varlığı tek başına yeterli değildir. Hazırlanan yasanın, daha sonra siyasi kaygılarla yapılacak değişikliklerle içinin boşaltılması önlenmelidir. Ormanı işgal edenlere af çıkarılması, tarım alanlarına sanayi tesisi kuranlara ruhsat verilmesi gibi uygulamaların yapılmasına ve arazilerimizin siyasi propaganda malzemesi olarak kullanılmaması anayasal güvence altına alınmalıdır.

KAYNAKLAR

AYDIN, A., 1998: Türkiye'de Ormanlardan Yararlanmanın Yasal Esasları, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Ormancılık Hukuku Doktora Programı'nda hazırlanmış doktora tezi (188+V) (basılmamıştır).

CANGİR, C., BOYRAZ, D., 1998: Ülkemizde Yanlış ve Amaç Dışı Arazi Kullanımının Boyutları ve Toprak Yönetimi ile Arazi Kullanım Planlamasına Yönelik Stratejik Yaklaşımlar, s. 19-69, Doğal Kaynaklar ve Çevre S.O.S. Yayınları, Özener Matbaası-İstanbul.

ÇAĞLAR, Y., 1992: Türkiye Ormanları ve Ormancılık, Cep Üniversitesi 69 (145 s), İletişim Yayınları-İstanbul.

ÇANAKÇIOĞLU, H., 1993: Orman Koruma, İ.Ü. Yayın No. 3624 Orman Fakültesi Yayın No. 411, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi-İstanbul.

DOĞAN, O., 1987: Türkiye Yağışlarının Erosiv Potansiyelleri, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları-Ankara.

DPT, 1999: www.dpt.gov.tr/dptweb/ckutup96/plan7/pln7-oku.html

EKİZOĞLU, A., ERDÖNMEZ, C., 1998: Orman Alanlarının Amaç Dışı Kullanımı ve Bodrum Açısından Bir Değerlendirme, Bodrum Yarımadası Çevre Sorunları Sempozyumu 15-19 Şubat 1998-Bodrum, Bildiriler Kitabı I. Cilt, s.131-138, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Basım Ünitesi-İzmir

KANTARCI, M.D., 1983: Türkiye'de Arazi Yetenek Sınıfları ile Arazi Kullanımının Bölgesel Durumu, İ.Ü. Yayın No. 3153 Orman Fakültesi Yayın No. 350, Matbaa Teknisyenleri Basımevi-İstanbul.

KANTARCI, M. D., 1996: Trakya'nın Çevre Sorunlarına Ekoloji Açısından Bakış, Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu 3-6 Ocak 1996-Çorlu, Bildiriler Kitabı MMO Yayın No. 183, s 286-302.

OGM 1999: www.ogm.gov.tr/yanigin/istatist.htm

SEVGİ, O., 1998: Orman Kanunu'nun 2/B Maddesi ve Uygulamalarının Ekolojik Açısından İrdelemesi, Doğu Karadeniz Bölgesinde Orman Mülkiyet Sorunları Sempozyumu 8-10 Ekim 1998-Trabzon, Bildiriler Kitabı s. 390-401.

TOLUNAY, D., 1999: Trakya'nın Bölgesel Planlaması Sürecinde Ormancılığın Yeri ve Önemi, Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu 11-13 Kasım 1999-Edirne, 16 s. (basımda).